

NARODNI GOSPODAR

GLASILO ZADRUŽNE ZVEZE.

Člani „Zadružne zveze“ dobivajo list brezplačno. — Cena listu za nečlane po štiri krone na leto; za pol leta dve kroni; za četrt leta eno krono; za člane zvezinih zadrug po tri krone na leto. — Posamezne številke 20 vin.

Sklep urejevanja 5. in 20. vsakega meseca. — Rokopisi se ne vračajo. — Cene inseratom po 30 h od enostopne petit-vrste, za večkratno insercijo po dogovoru.

Telefon štev. 216.

V Ljubljani, 10. avgusta 1909.

C. kr. poštne hran. št. 64.846
Kr. ogrske „ „ „ 15.648

Vsebina: Izvoz slovenskih vin na Češko in Moravsko. Zadružni tečaj u Splitu. Gospodarsko stanje na kvarnerskim otocima. Zadružni pregled. Gospodarske drobtine. Književnost.

Izvoz slovenskih vin na Češko in Moravsko.

(Poučno potovanje po čeških deželah. — Cand. iur. Anton Veble.)

1.) Položaj slovenskega vinorejca danes nikakor ni ugoden. Vzrok tega niso morda slabe vinske letine, toča in druge nezgode. Ravno nasprotno! Hiperprodukcija. Naši vinorejci so pridelali že nekaj let toliko vina, da ga niso mogli niti pošteno spraviti. Lansko jesen je povsod primanjkovalo sodov in kadij, zato so vino in mošt shranjevali po raznih čebrih in drugih, za vino ne posebno pripravnih posodah. Posledica te hiperprodukcije je sedanja gospodarska kriza slovenskih vinorejcev. Vino se ne more prodati ali pa se proda po tako nizki ceni, da se vinogradništvo skoraj ne izplača. A ta hiperprodukcija ni nič slučajnega, ampak bo od leta do leta večja, ker je povsod na Slovenskem še veliko novih nasadov, ki bodo v prihodnjih letih šele začeli roditi. Če bodo še v bodoče tako dobre vinske letine kakor je bila lanska in letošnja, se nam bliža občutna vinska kriza, ako pravočasno ne poskrbimo za izvoz slovenskih vin v tujino. Drugi vzrok, da se našim vino-

rejem slabo godi, pa je pomanjkanje zadružne organizacije naših vinogradnikov. Dokler še ni bilo toliko vinogradov kakor sedaj, je vsakdo lahko prodal svoje vino in primeroma zelo drago. Takrat bi bilo zaman, če bi bil kdo začel agitirati za vinarske zadruge. Vsakdo bi se mu bil smejal kakor so se naši kmetje tudi tistim smejali, ki so prvi začeli saditi vinograde po ameriskem načinu. A zdaj so razmere čisto druge. Kmetje, ki so bili napram ameriskim nasadom v začetku zelo nezaupni, so se kmalu prepričali, da novi nasadi ne rodijo ravno toliko kakor stari, ampak celo mnogo več. Kljub velikim proizvodnim stroškom se je polotila naših kmetov neka, rekel bi, strast, da so zopet začeli saditi trte in sicer v veliko večji množini kot prej. Za ljubo kapljico je naš kmet opustil njive in travnike, zanemarjal je živinorejo in mlekarstvo in vrgel se je na vinogradništvo. Izkopal je sadno drevje, sekal gozde, streljal kamenje na prisojnih gričih in sadil „amerikansko“ trto. Zaradi „ljube kapljice“ si je najemal posojila, pri čemur mu je tudi vlada pomagala. Brez-

obrestua posojila, posojila na osebno jamstvo in hipoteke, vsega je imel na izbiro. Nič se mu niso smilili gozdi in travniki, samo da je dobil denar za vinograd. In ta strast je bila zmiraj večja. Nikdo ni mislil, da bo kdaj vinogradov preveč in da ima vinogradništvo tudi svoje slabe strani, da pospešuje hipotekarno zadolževanje, alkoholizem, nenravnost. Kmet je s hrepenenjem pričakoval vinograda, trgatve, vina. Mislil je, da si bo s tem opomogel, da poplača svoje dolgove in druge stroške, povrh tega pa mu ostane še nekaj za „priboljšek“, za „veselje“. In zdaj? Ali se nam ne zdi, kakor da bi se bili prebudili iz pijanosti? Ozrimo se na okrog. Ali ne vidimo, da nam je vinogradništvo prineslo poleg sreče in blagoslova tudi vse slabe posledice alkoholizma, pijančevanja in nenravnosti? Najhujše pa je to, da so naši ljudje zdaj takorekoč prisiljeni pijančevati, ker ne morejo svojega vina prodati.

Naj navedem kratko sliko svojega rojstnega kraja. Povrnili sem se od poučnega potovanja na Moravsko in Češko domov na zeleno Štajersko. Pridem domov v nedeljo zvečer. Prej je bilo poleti ta čas v naši domači fari zmiraj nekam svečano, praznično, samo na vasi je bilo slišati petje in ukanje kmečkih fantov. Idila v pravem pomenu besede! Gostiln je bilo takrat v naši fari 2 do 3. Zdaj jih je 30 do 40. Prejšnja idila je izginila, namesto petja in ukanja se razlegajo po vasi kletve, krik in nemir, iz gostiln pa se slišijo hreščéči glasovi kmečke harmonike in vpitje pijanih ljudi. Te kmečke gostilne ali „gostilne pod véjo“ (bušenšank) se nahajajo sedaj v vsakem vinorodnem kraju v velikem številu. Pravijo da jih je v našem (brežiškem) okraju do 300! Ljudje ne morejo prodati svojega vina; da pa vendar dobijo za svojo kapljo nekaj krajcarjev, si izposlujejo od pristojne oblasti koncesijo za „vinotoč“. Sosedje, sorodniki in znanci se zbirajo v teh gostilnah

in popivajo. Vse pije, staro in mlado, celo deca, ki še ne hodi v šolo. Tako se naši kmetje ubijajo gospodarsko in nravno. Naši „vinotoči“ (bušenšanki) so morilnice za naše kmečko ljudstvo, posebno za našo mladino. Vse pridige proti alkoholizmu pa ne bodo veliko pomagale, dokler bodo gospodarske razmere same silile naše ljudstvo k pijančevanju. Kmetu se smili vsaka vinska kapljica in rajši se upijani, ko da bi jo moral izliti na cesto. Pomoč je torej nujna. Res clamat, vehementer clamat. Toda kako pomagati?

Omenil sem, da je vzrok sedanjih slabih razmer, v katerih se nahajajo naši vinorejci, tudi pomanjkanje združne organizacije, pomanjkanje vinarskih zadrug. Ponekod jih že imamo in zelo lepo delujejo n. pr. v Vipavi. To so krajevne vinarske zadruge, ki združujejo istočasno produktivne (proizvajalne) in komercialne (trgovske) posle. V prvi vrsti bi morale biti to lokalne vinarske zadruge, samo produktivne zadruge, dobivale bi od članov grozdje. Edino tako morejo proizvajati sortiranost in enotna vina v velikih množinah. Te zadruge so povsod potrebne. Le združnim potom bomo mogli pomagati ravno tistim, ki so pomoči najbolj potrebni, namreč srednjim in malim posestnikom. Kako naj bodo te zadruge urejene, o tem nas pouči dobra brošura, ki jo je spisal naš združni strokovnjak Vlado Pušenjak (Snujmo vinarske in sadjarske zadruge).

Naše vinarske zadruge se pečajo nele s produktivnimi, ampak tudi s trgovskimi posli in to je združeno z velikimi režijskimi stroški. Vsak voditelj take lokalne vinarske zadruge mi to gotovo potrdi. Trgovske posle mora prevzeti naša deželna vinarska zadruga, ki naj postane sčasoma centrala naših vinarskih zadrug in se mora razširiti na vse slovenske dežele. Napačno načelo je, da je tudi v združništvu vsakdo sebi najbližji. Tako načelo je naravnost protizdružno.

Nam so Istrijanci in Štajerci ravno tako bratje kakor Kranjci. Zato je krivo, ako bi se vinarska zadruga, ki se je zdaj osnovala v Ljubljani za Kranjsko, omejevala samo na eksport kranjskih vin. Ali se štajerskim vinogradnikom ne godi ravno tako slabo kakor kranjskim? Ali so istrski vinorejci na boljšem kakor kranjski? Seveda mi poreče marsikdo: Ampak kranjski deželni odbor vendar ne more prekoračiti svoje kompetence in podpirati podjetja, ki obsega tudi štajersko in istrsko ozemlje. Na ta ugovor odgovarjam sledeče: Ali se naj naša vinarska centrala zanaša samo na subvencije deželnega odbora? Za vsako zadrugo, ki ne more stati na lastnih nogah, ki životari samo od subvencij, je boljše, da se ne osnuje. Subvencija je zmiraj neka izredna pomoč, podlaga vsaki zadrugi pa je in mora biti samopomoč. Ako je kako združno podjetje zraslo res iz dejanskih potreb, bo živelo in procvitalo tudi brez subvencij. Ne trdim, da je deželna pomoč brez pomena za našo vinarsko centralo. Ne! Zelo dobrodošla nam je. Zdaj se je ustvarila deželna vinarska zadruga za Kranjsko po inicijativi in s pomočjo kranjskega deželnega odbora. In to je zelo važno. Je pa v interesu te zadruga same, da se ne omeji samo na kranjsko ozemlje, ampak se v kratkem času razširi na vse slovenske dežele. Da je taka oblika naše vinarske centrale kot eksportnega središča za vsa slovenska vina iz narodnogospodarskih ozirov edino pametna, bom skušal v naslednjem dokazati.

2.) Predno pa preidem k naši vinarski centrali, si moramo ogledati trg, ki pride za naša slovenska vina v poštev. Slovenske vinske zadruga stopajo kot nov činitelj na velikem vinskem trgu v krog raznih vinskih veletrgovcev, stopajo ž njimi v konkurenco. Zato je potrebno, da si najprej ogledamo: a) kje, v katerih deželah hočemo svoja vina postaviti na trg, kam naj izvažamo svoja vina in b) kako in pod kakimi pogoji mo-

remo z dotičnimi vinskimi veletržci tekmovali, je izpodriniti in si tako osvojiti vinski trg v dotičnih deželah.

Ad a.) Vprašanje glede našega vinskega eksporta je silno važno. Slovenski vinorejci pridelajo veliko več vina, nego ga moremo doma konsumirati. Naravno in narodnogospodarskim načelom edino primerno je torej, da vina izvažamo v tujino in da pride več denarja v deželo. To mora biti odslej naprej naše vodilno načelo. Tako bomo našim kmetom gospodarsko pomagali in vsaj deloma omejili nezmerno pijančevanje. Če ne bodo mogli naši kmetje prodati svojega vina se bodo v njem utopili. Pri nas je važen del alkoholnega vprašanja tudi gospodarsko vprašanje. Eksport naših vin pa je mogoč edino le na sever, zlasti v severne slovanske dežele, na Moravsko, Češko in v Galicijo. Na jug ne moremo izvažati naših vin, ker je tukaj konkurenca prevelika. Južna vina se pridelujejo tako poceni, da naši vinorejci sploh ne morejo ž njimi konkurirati. Da so ravno severne slovanske dežele za eksport naših vin zelo pripravne, to mi potrdi vsakdo, ki je že potoval po teh krajih in pozna tamošnje razmere. Načelnik „Kmetijskega društva v Vipavi“, g. Uršič in jaz sva potovala meseca julija 14 dnij po Moravskem in Češkem in sva proučevala tamošnje gospodarske razmere. Posebno sva se zanimala za vprašanje glede našega vinskega eksporta na Moravsko in Češko. Akoravno sem že prej poznal češke gospodarske razmere, ker sem študiral 2 leti v Pragi, vendar moram priznati, da sem na tem poučnem potovanju veliko novega videl in slišal, kar mi je bilo prej popolnoma tuje in neznano.

En vtis, ki ga dobi vsak potovalec po čeških deželah je velikanski napredek češkega naroda na gospodarskem polju. V gospodarskem oziru so Čehi 30 let pred nami. Čehi nimajo samo izborne zadružne in kmetijske organizacije, izvrstnega zemljedelskega šolstva, ampak tudi že svojo obrt

in industrijo. Kaj je naš kmet bogataš v primeri s češkim kmetom iz rodovitne Hane! Če ima pri nas kdo 30 ali 40 tisoč kron, že misli, da je baron. Toda naj gre na Moravsko! Tam so kmetje, ki dajo svoji hčeri ko se moži, 24, 30 do 40 kron za doto. Ko sem se peljal iz Kromčržiža proti Hulinu in Olomucu, je sedela nasproti meni v vlaku bogata kmetica Hanakinja. Začel sem se z njo razgovarjati. V pogovoru sem izvedel od nje, da imajo doma lepo posestvo in premoženja v vrednosti do 200.000 K. Pet sinov, je rekla, imajo in vsak dobi za delež do 40.000 K. Seveda se najde tudi na Češkem (južnem) in na Moravskem (severnem) precej revnih krajev. A splošno pa lahko rečemo, da je gospodarsko blagostanje češkega ljudstva veliko večje kot pri nas. Kje je še naša slovenska industrija? Čehi jo že imajo. Akoravno je tudi na Moravskem in Češkem velik del tamošnje industrije v nemških in židovskih rokah, vendar se češki narod polagoma emancipira od nemškega velikega kapitala. Posebno lepo se razvija češka tekstilna in strojna industrija. Ravno zaradi tega pa, ker je gospodarsko blagostanje na Češkem veliko višje kot pri nas in ker imajo Čehi že tudi svojo domačo obrt in industrijo, se češko ljudstvo ne izseljuje v tako veliki množini v tujino kakor n. pr. slovensko in hrvaško. Češkemu delavcu ni treba iti v Ameriko ali v Nemčijo, ampak ostane doma in dobi zaslužka v domačih tovarnah. Zato se češko delavstvo ne odtuji narodu. Kako pa pri nas? Če gredo naši ljudje v tujino, so za nas izgubljeni, če gredo v tovarne, ki so po večini nemške, so zopet izgubljeni. Dvojna izguba. Nikakor pa nočem reči, da bomo naše izseljeniško vprašanje rešili samo s tem, da bomo naenkrat začeli zidati tovarne. Samo to sem hotel poudariti, da si agrarni in industrialni interesi nikakor ne nasprotujejo tako zelo, kakor trdijo nekateri ultraagrarci Hohenblumovega kova in naduti industri-

jalci, ki psujejo kmete, da so oderuhi. Za božjo voljo! Kmet, pa oderuh! Slovenski kmet, ki dostikrat nima niti denarja za sol in petrolej, odira bogatega industrijalca, ki vleče mastne dividende in bogat dobiček iz svojih delnic. Kdor to trdi, je ali največji nevednež ali pa največji lažnik. Ravno na Češkem vidimo, da kjer procvita zemljedelstvo, procvita tudi obrt in industrija. Saj je industrija s praprodukcijo tako tesno združena, kakor n. pr. na Moravskem in Češkem (ječmen in hmelj — pivovarne; sladkorna pesa — cukrarne). Kmečki stan je pa tudi najboljši odjemalec industrijskih produktov in kjer je ta stan slab, tam se ne more razvijati niti trgovina niti industrija. Zato pa je neka pravična meja, pri kateri se dajo agrarni in industrijalni interesi združiti in ta meja je splošni blagor. Kjer industrijalni interesi nasprotujejo splošnemu blagru, tam niso pravični, ampak škodljivi, istotako pa je tudi s prenapetimi agrarnimi zahtevami. Rekel sem, da smo mi Slovenci in sploh Jugoslovani v gospodarskem oziru 30 let za Čehi. Pred 30, 40 leti so Čehi začeli svoj gospodarski preporod. Tudi češko ljudstvo je bilo takrat revno in odvisno od Nemcev. Doma ni bilo dovolj zaslužka, zato se je selilo v Ameriko. Zdaj se je pa gospodarski in kulturni nivo češkega naroda povzdignil in s splošno gospodarsko in kulturno povzdigo so se odkrili češkemu narodu novi viri ljudskega blagostanja. Češki narod je prebolel svojo gospodarsko krizo in zdaj zmagonosno kljubuje vsem sovražnim navalom. Verska, moralna in politična kriza, ki se v zadnjem času pojavlja med Čehi, se tiče le bolj češke meščanske inteligence, češko ljudstvo pa je v svojem jedru zdravo. Podobna gospodarska kriza, kakor je bila pri Čehih pred 30 leti, se kaže zdaj pri nas. Izseljevanje, nastanek nemške velike industrije na slovenskih tleh, gospodarska odvisnost od Nemcev, razni drugi pojavi kakor n. pr. alkoholizem, vse to je

dokaz, da prebolevamo sedaj veliko krizo. Posebno na gospodarskem polju se vrši zdaj na Slovenskem velik prevrat, velika gospodarska revolucija, ki je lahko usodepolna za naš narodni obstanek. Po naših deželah so se dogradile nove železnice, ki nas spajajo ne le z našim gospodarskim središčem, s Trstom, ampak tudi z nemškimi kraji, katerim je zdaj odprta pot do Adrije preko naših dežel. Kaj pomenijo v modernem gospodarskem življenju ugodne prometne zveze, lahko presodimo, če pogledamo v tujino, v Nemčijo in Angleško. Ugodne prometne zveze so predpogoj vsakega gospodarskega napredka, zlasti na polju velike industrije. In industrija pri nas rapidno raste; kakor gobe po dežju rastejo iz tal nemške tovarne na slovenskih tleh, tovarne, zgrajene z nemškim kapitalom, kateremu hlapčuje in bo hlapčevalo slovensko ljudstvo, ako se pravočasno ne vzdramimo.

Toda povrnimo se k stvari, k vprašanju glede našega vinskega eksporta na Moravsko in Češko. Potoval sem po teh deželah z namenom, da proučim tamošnje razmere, ali ne bi kazalo v bodoče obrniti naš vinski eksport v prvi vrsti v te kraje. Govoril sem o tem z različnimi ljudmi, s strokovnjaki, poslanci, duhovniki, vinskimi trgovci, krčmarji, z zastopniki češkega združenstva, sploh z vsemi, s katerimi sem prišel v dotiko. Razven vinskih trgovcev so vsi z veseljem pozdravljali našo akcijo. Do sedaj so se prodajala na Moravskem in Češkem večinoma Ogrska, nižjeavstrijska in dalmatinska vina. Domačega vina se pridelala tam zelo malo. L. 1907. se je pridelalo na Češkem 5000 hl vina, na Moravskem pa 135.000 hl, l. 1908. na Češkem 11.000 hl, na Moravskem 313.000 hl. Pije se torej v čeških deželah skoraj izključno tuje vino. Melniško vino je po večini last češkega plemstva, knezov Lobkovicov in se prodaja zelo drago. Zato za navadnega človeka ne pride v poštev. Moravska vina se pridelu-

jejo na južnem Moravskem v krajih: Bzenec, Blatnice, Polešovice in nekaterih drugih. Ta vina niso bogve kako izborna, ker so preveč kislá. Konsumirajo se doma, v Brnu in drugih krajih južne Morave. Zveza nemških zadrug na Moravskem je imela svoje dni nekaj vinarških zadrug; toda kakor mi je pravil ravnatelj te zveze, se tem zadrugam ni dobro godilo in morale so likvidirati. Osrednja zveza je nato sklenila prevzeti komercijelni del teh vinarških zadrug in posredovati svojim članom, da prodajajo svoja vina tudi na severno Moravsko. Razven domačih vin se pije na južnem Moravskem zlasti nižjeavstrijsko vino. Na Nižje Avstrijsko od tam ni daleč; zato kupujejo krčmarji in hotelirji vino, ki ga rabijo, neposredno od nižjeavstrijskih producentov. Izmed tujih vin se pije na južnem Moravskem, zlasti v Brnu, veliko ogrskega vina in nekaj dalmatinskega. Za nas Slovence bi bile tukaj razmere za naš vinski eksport zelo neugodne; zato pride za nas v poštev samo vzhodna, srednja in severna Morava. Ne gledé na to, da je tukaj precej domačega, dalje ogrskega in nižjeavstrijskega vina in je torej konkurenca še večja kot drugod, pa moramo računati tudi z narodnostnimi oziri. Znano je in to so mi Čehi povsod zatrjevali, da so Nemci na Moravskem napram drugim narodnim podjetjem zelo nestrpni. Brno in Olomuc sta mesti z nemškim občinskim zastopom, akoravno je tukaj večina nižjih in srednjih slojev češka. V obeh mestih se bije krut in brezobziren narodnostni boj; Nemci, ki razpolagajo z večjimi kapitalnimi sredstvi, se branijo z vsemi štirimi čeških in drugih nenemških podjetij. V Brnu in Olomucu sploh ne bi bilo mogoče dobiti koncesije za vinarno, kvečjemu če bi jo kdo dal v zakup. Taki slučajji so pa zelo redki. Dovoljenje, da bi smeli prodajati vino v velikem in v zaprtih posodah (v steklenicah), se seveda dobi zmiraj, ker je to prosta obrt. Vendar pa

so vinarne zelo važne, ker so dobra reklama za vsako vinarsko podjetje. Iz narodnih ozirov se bomo torej morali omejiti na vzhodni (Úherské Hradiště), srednji (Kroměříž) in severni del moravske dežele. Mnogo ugodnejše kot na Moravi, so za nas razmere na Češkem, v prvi vrsti v Pragi.

Druga okoliščina, s katero moramo računati kakor na Moravi tako na Češkem, je konkurenca. Pri konkurenci odločujeta dva činitelja: 1.) cena in 2.) kakovost blaga. Ali je naše vino sposobno za konkurenco? To je važno vprašanje. Od tega je odvisen uspeh in neuspeh našega podjetja. S kakimi vini bomo morali konkurirati? Omenil sem že, da se na Češkem in na Moravi prodaja silno veliko ogrskega in dalmatinskega vina. Če upoštevamo samo ceno teh vin, moramo priznati, da ž njimi ne bi mogli konkurirati, ker so za $\frac{1}{3}$, če ne za $\frac{1}{2}$ cenejša kot naša. In to je veliko. Zato pa vidimo, da češki veletrgovci in krčmarji prodajajo zlasti ta vina. Njim ne gre za to, da dajo konsumentom v resnici dobro blago, dobro, pristno, naravno vino, ampak da z vinsko trgovino pridobijo kar največji dobiček. Vino je postalo predmet umazane špekulacije. Podlaga vse vinske trgovine, kar je je na Češkem in Moravskem, ni solidnost, ampak brezvestna špekulacija in lov za profitom. Neki veletržec mi je rekel, ko sem mu povedal, da so naša slovenska vina pristna: „Kaj bom s tem? Zame so predraga. Meni pride veliko cenejše, če kupim ogrsko in dalmatinsko vino in naredim iz tega posebne „type“. Torej za „typus“ jim gre, z drugo besedo za „delano ali ponarejeno vino“. Kljub novemu vinskemu zakonu ki prepoveduje in „strogo“ kaznuje vsako ponarejanje vina, se še najdejo načini, da se smejo delati „typi“. Kdaj se bo prepovedalo delati „type“? Po mojem mnenju je tisti, ki meša razne vrste naravnega vina s tem namenom, da iznajde nove „type“, ravno tak goljuf kakor oni, ki z raznimi

kemičnimi pripomočki dela „umetno“ vino. Jaz nisem velik prijatelj vina, naj je že tako ali tako in najboljše bi bilo, če bi sploh opojnih pijač ne bilo na svetu. Ali kakor so razmere, moramo reči: Dajte ljudem pristno, naravno vino, špekulante in ponarejalce vina pa v luknjo! Češka vinska trgovina sloni na nereelni podlagi. Zato pa vidimo, da se pečajo s to trgovino na Moravskem in Češkem posebno tisti ljudje, katerih glavni ideal je bil vedno: profit, namreč židje. Je sicer nekaj čeških veletrgovcev, ki se pečajo z vinsko trgovino, a tudi s temi ne moremo paktirati, ker stavijo previsoke pogoje. Vsak poreče: Vaše vino je še tukaj večinoma neznano, treba ga je šele vpeljati. Za to pa treba precej truda. Z veletržci in raznimi vinskimi špekulanti torej ne bo nič. Začeti moramo na svojo roko brez ozira na levo in desno. Na Moravskem in Češkem se pije veliko vina, več nego se navadno misli, posebno v Pragi. Vsak pa, ki pije vino, ga pije v prepričanju, da ni pristno. To je tam splošno javno mnenje. Zato mora vsako novo vinarsko podjetje na Češkem povdarjati zlasti ta moment, da se mora gledati predvsem na kakovost blaga in se naj da konsumentom izključno pristno vino. Če privedemo to načelo do zmage, je naše podjetje zagotovljeno. Naša vina so splošno boljša ko dalmatinska in ogrska in češkim konsumentom zelo ugajajo. Ko je bila v Pragi razstava kranjskih vin „U Vejvodu“, so vsi hvalili naša vina. V širši češki javnosti bo našlo naše podjetje povsod veliko simpatij, posebno, ako bo slonelo na solidni združni podlagi. Če se torej vprašamo, kam bomo izvažali naša vina, moramo reči: na Češko in Moravsko.

Ad b.) Drugo vprašanje, ki smo si ga zastavili je: Kako mora biti zasnovano naše vinarsko podjetje, da si osvojimo češki trg? Če se človek izprehaja po Pragi in praških predmestjih,

vidi skoraj na vsakem oglu ali trgu kako dalmatinsko vinarno. Trgovino z dalmatinskim vinom v Pragi imajo Srbi v rokah, brača Didolič, Bradanovič in še par drugih. Srbi so v trgovskih stvareh spretnější in podjetnejši kot Hrvati. To sem videl tudi tukaj. Ko so začeli trgovino z dalmatinskim vinom, niso imeli ničesar, a zdaj je marsikateri izmed njih bogataš, ki ima stotisoče in stotisoče. Isto velja o čeških vinskih veletrgovcih kakor so n. pr. Šulc, Karas in drugi. Vsi so začeli z malim in danes so že milijonarji. Gospod Šulc mi je rekel, da pravzaprav ni več trgovec, ampak kavalir, ki se samo še iz zanimanja peča s trgovino. Ko so začeli ti možje svojo trgovino, so imeli samo tri reči: Bistro glavo, pridne roke in podjetnega duha. Danes imajo milijone. Zakaj pravim vse to? Ker hočem povdariti, da je za naše vinarsko podjetje pred vsem potreba dobrih in spretnih trgovsko izobraženih voditeljev. In takih ni lahko dobiti, ampak jih bo treba šele vzgojiti. Oglejmo si najprej, kaj že imamo na Češkem. Dve zadrugi sta, ki imate že tukaj kakor na Moravskem precej odjemalcev: „Kmetijsko društvo v Vipavi, ki obstoja že 12 let in ki ga vodi z veliko požrtvovalnostjo g. Uršič in „Prva vipavska vinorejska zadruga“, ki je bila osnovana kot konkurenčno podjetje pred 1 in pol letom. Prva vipavska vinorejska zadruga — bajé — v Pragi zelo dobro deluje, a to samo zaradi tega, ker ima tam zastopnika domačina, g. tehnika A., ki se je zdaj posvetil izključno temu, da vpelje v Pragi vipavska vina. Prvo in glavno, od česar je dostikrat odvisen uspeh celega podjetja, je dober voditelj, domačin, ki je večš kletarstva, razven tega pa tudi v trgovskih rečeh dobro poučen. Druga stvar je najti dobrega in zanesljivega potovalca. To ni lahko. Tisti, ki so iskali že takega potovalca, so si pridobili pri tem dovolj izkušenj. Najbolj nezanesljivo in prevarljivo je iskati potovalca potom inseratov. Prigla-

šajo se za potovalca najrazličnejši ljudje, individui z bujno preteklostjo, osebe, ki so že imele opraviti s sodiščem. Ko se predstavi, naredi na človeka najboljši vtis, obljublja to in ono; ko se pa človek informira o njem, izve, da je bil že v konkurzu, da je poneveril toliko in toliko denarja. Zatorej pa naj velja načelo: pri iskanju potovalca moramo biti zelo, zelo previdni. Najboljše je, če se človek osebno obrne na kako odličnejšo osebo, ki ima zelo tesne stike s potovalci, ali pa na kako trgovsko in obrtno zbornico, na tajnika kake organizacije ali v Pragi na „Vývozný spolek“, ki daje brezplačne informacije. V manjših krajih pa je zmiraj dobro se obrniti do duhovščine, ki navadno najboljše pozna vse ljudi v svojem okolišu. Vsaj jaz moram priznati, da sem dobil na Moravskem najtočnejše informacije ravno od duhovnikov.

Tretje, glede važnosti ne zadnje, so velika, dobra skladišča za vino. Vse večje firme, ki se pečajo z vinsko trgovino, imajo v Pragi ali vsaj v bližini Prage velike lepe kleti, kjer imajo shranjeno vino iz najbolj oddaljenih krajev, iz Dalmacije in Ogrske. Če se pošlje vino od nas na Češko ali na Moravsko, preteče več ko teden dnij, predno pride vino na svoje mesto. Če tudi mu morda vožnja ne škoduje preveč, vendar rabi vino, kakor so mi pravili češki kletarji, nekaj časa, da se ustali, da se izčisti. Da pa je vino, ko se izroča odjemalcu, čisto, to je zelo važno. Dalje mora biti v takih skladiščih zmiraj dovolj vina na razpolago, da se lahko zalagajo gostilničarji in hotelirji z vinom, kadarkoli ga hočejo imeti. Končno pridejo v poštev tudi razne vinarne in privatni odjemalci, ki si bodo gotovo rajši naročevali vino direktno iz skladišč kot pa šele iz Ljubljane, od naše osrednje vinarske zadruge. Velikih skladišč pa ne more imeti lokalna vinarska zadruga, tudi zastopnika in potovalca ne more tako lahko plačati kakor centralna vinarska zadruga, ki se naj

izključno peča s trgovinskimi posli. Ravno od voditeljev naših lokalnih vinarskih zadrug sem izvedel, kako visoki so — primeroma — režijski stroški, ako ima vsaka zadruga zase skladišča, voditelja in potovalca. To je potrata. Vsega tega ne bo treba, ako bodo vsi trgovski posli naloga naše centrale. In končno — kar je tudi važno — se v tujini izognemo neplodne in dostikrat škodljive medsebojne konkurence, postopali bomo kot enotna mogočna organizacija, kot močen in odločilen faktor na češkem trgu. Če vsaka slovenska vinarska zadruga zase skuša osvojiti tamošnji trg, se to ne bo tako lahko posrečilo, kakor če imamo tukaj močno centralo, ki bo ne-le po svoji sestavi in po svojem namenu, ampak tudi vsled svoje večje gospodarske moči lahko konkurirala s tamošnjimi veletrgovci. Naša osrednja vinarska zadruga v Ljubljani mora biti osnovana na kolikor mogoče široki podlagi, za vse slovenske dežele. Šele potem smemo pričakovati trajnih uspehov.

3.) Osrednja slovenska vinarska zadruga v Ljubljani. Upam, da sem že zadostno pojasnil, kaj mislim. Iz narodnogospodarskih ozirov je edino pametna in popolna rešitev naše vinske krize ta, da se osnuje v Ljubljani osrednja slovenska vinarska zadruga za eksport slovenskih vin. Urejena bi bila podobno kakor „Gospodarska zveza“. Članice te zadruge bi mogle biti fizične in juridične osebe (lokalne vinarske zadruge). O podrobnostih ne bom pisal. Želim le, da bi se sedanja deželna vinarska zadruga v kratkem preustrojila v naznačeno „Osrednjo slovensko vinarsko zadrugo“.

Važne naloge čakajo to centralo. Pred vsem si mora vzgajati dobrih in zanesljivih voditeljev, posebno za Češko je treba najti sposobnega človeka, ki bo tudi več českega jezika. Dotičnik bi vodil skladišča osrednje vinarske zadruge v Pragi, skrbel bi za reklamo in propagando v časopisih in letakih. Kar se tiče reklame, bo pač naj-

boljša reklama blago samo, pristno, dobro vino. Dalje pa priporočam, da se tesno oklenemo češke zadrugne organizacije, ki bo drage volje šla Slovencem na roko. Govoril sem že o tem z g. svetnikom Blažkom in g. Kolárským, urednikom „Zemljedelskih listov“ v Pragi. Za prvi slučaj sem napisal za češki zadrugni koledar, ki ga izdaja „Ústřední jednota českých hospodářských společenstev“ v Pragi, članek o eksportu slovenskih vin na Moravsko in Češko. Dalje so mi priporočali, da naj inseriramo v Češki zadrugni list „Naše Kampelička“, zadrugni mesečnik, ki izhaja v 150.000 izvodih, in naj spišemo večkrat v ta list kak članek o našem vinskem eksportu. List „Naše Kampelička“ je poljudno pisan zadrugni list, ki ga dobivajo vsi člani čeških zadrug zastonj. Brez dvoma je to eden najbolj razširjenih listov v Avstriji. Ljudstvo ga silno rado čita. Če bomo v tem listu pisali, da je naša vinska trgovina osnovana na solidnem, zadrugnem temelju, da prodajamo samo pristna vina, ker dobivamo večji del od svojih članov grozdje, ki ga potem zadruge same prešajo (stiskajo), če bodo voditelji češke zadrugne organizacije priporočali naše podjetje, smemo pričakovati veliko odjemalcev ravno iz teh krogov. Povdarjati pa moramo zmiraj ne le solidnost našega podjetja, ampak tudi narodnost. Prepričan sem, da s tem veliko dosežemo in v teku par let vsaj deloma izpodrinemo razna ogrska in nemška vina, ki jih zdaj na Češkem pijejo v obilni meri.

Češka zadrugna organizacija nam drugače ne more iti na roko kakor da dela za nas reklamo. Direktno ne more od nas kupovati vina, ker to ni v pravilih čeških zadrugnih zvez. In tega tudi ne moremo zahtevati. Dovolj je, če nam pomagajo s tem, da po svojih listih in zastopnikih priporočajo naše podjetje. Ravno od tega pa smemo veliko pričakovati. (Podoben list kakor je „Naše Kampelička“ je tudi Slo-

vencem zelo potreben — poljudno združno glasilo, ker Narodni Gospodar ni za najširše kroge našega ljudstva. Naš namen mora biti, da se združne ideje razširijo v sleherno gorsko kočo).

Končno še par besed o pomenu trgovske izobrazbe! Če proučujemo naše gospodarske razmere vidimo, kako nam še manjka pravega trgovskega duha. Naš kmet je dober delavec na polju, pri plugu; toda na trgu, ko bi moral plod svojega truda pošteno prodati, je siromak. Morda se ne gode nikjer tako velike krivice kakor ravno tukaj. Več trgovskega duha nam je treba! Isto velja tudi za našo osrednjo vinarsko zadrugo. Mi rabimo ljudij, ki bodo večji v kletarstvu, obenem pa tudi v trgovini, da bodo vodili naše podjetje v tujini. Domačini morajo biti; kajti edino tem bomo mogli zaupati vodstvo. Jezik jim ne bo delal preglavice, češčine se priučé v kratkem času.

4.) Slaba vinska prodaja je marsikateriga kmetovalca izučila, da smo zadnjih deset let krenili na krivo pot, ko smo sadili samo vinograde, a smo zanemarjali poljedelstvo in živinorejo. „Weinbau hindern, Weinexport fördern“, mora biti odslej naprej vodilno načelo za nas. Dobro bi bilo tudi, ako bi začeli misliti na izdelovanje brezalkoholnega vina. To naj bi bila naša domača industrija namesto pivovarn. Industrije potrebujemo, a take, ki bo imela bodočnost. Na celem slovanskem jugu nimamo ne ene tovarne za izdelovanje brezalkoholnega vina kakor tudi ne tovarne za umetna gnojila. Ali ne bi kazalo, da bi začeli misliti tudi na taka podjetja? Pustimo pivovarne, ker nam itak ne donašajo nobenega dobička, ampak samo škodo! Oprostimo se alkoholnega duha in začnimo resnično pozitivno gospodarsko politiko! Kje so naši tehniki? Zakaj se ne gibljejo? Denarja nam ne manjka, samo podjetnosti in delavnosti je treba in podjetnih ljudij.

Kar se pa tiče našega kmetijstva, moramo vso našo pozornost posvetiti tehničnemu napredku. tehničnemu zboljšanju kmetijstva. Z isto, da, še večjo vemo in strastjo, kakor smo sadili vinograde, zboljšujemo naša polja in živinorejo. Naša zemlja nas ne more preživiti, ker je že ali izčrpana ali pa še zanemarjena. Zato pa je treba na eni strani porabljene snovi nadomestiti z novimi, z umetnimi gnojili, na drugi strani pa nadomestiti svet, ki nam dosedaj ničesar ne rodi, z drenažami in melioracijami. Koliko dela nas že čaka na polju naše deželne kulture! Tu je treba res intenzivnega dela in sodelovanja vseh činiteljev, katerim je kaj za blagor ljudstva.

Treba nam je pa tudi več strokovne izobrazbe in več združnega duha! Zakaj je češko zemljedeljstvo tako vzorno? Ker imajo Čehi izborna kmetijsko šolstvo, od najnižjih do najvišjih šol. Mi jih še nimamo. Tu moramo zastaviti vse svoje sile; kajti od šol, ne od državnih subvencij je odvisen vsak zdrav napredek. Povdarjam pa tudi: Več združnega duha! Ne vsak za sebe, ampak vsak za vse in vsi za enega! V tem je naša rešitev. V našem kmečkem ljudstvu še tiči preveč gospodarskega individualizma. To ni zdrav duh, združni duh; kal razdiranja in sebičnosti tiči v njem. Zatorej proč ž njim! Namesto gospodarskega individualizma naj stopi duh vzajemnosti, duh požrtvovalnosti, duh prave krščanske ljubezni do bližnjega!

Združni tečaj u Splitu.

Združna je Sveza obdržavala ove godine u Splitu šestdnevni združni tečaj, name od 26. do 31. srpnja t. g. u prostorijam „Hrvatskogá Napretka“ (u Hrvatskom Domu), koje je njegov predsjednik g. Dr. I. Majstrović, blagohotno u tu svrhu ustupio.

Tečaju je pristupilo 16 sveštenika, 2 bogoslovca, 2 državna činovnika, 5 dijaka,

3 težaka, 15 posjednika i 3 trgovca. Svega je dakle bilo 46 učesnika. Lijep doista broj, kada se pomisli na ovo vruće doba godine, kad je Ilijina vrućina upekla svom žestinom i kao iznenada u onome primorskom gradu.

Tečaj je otvorio g. Janislav Vrsalović, I. Svezin podpresjednik i ujedno presjednik njenog pododbora u Dalmaciji. Zatim je takogjer u ime Sveze pozdravio prisutne g. Gijuro Rašica njezin uredovni ravnatelj i započeo s teoretičnim predavanjem. — Predavanje se vršilo od 8. sati jutrom do 12., a po podne od 3. do 6. i do 7. ure na večer. — Teška je bila zadaća predavatelja, jer je bilo učesnika, koji dosad ne videše zadružnog poslovanja, nu ipak i ako je bilo kratko vrijeme, dobiše dobar pojam o vođenju i poslovanju zadruga, dok oni učesnici, koji su u kakvoj časti kod raznih zadruga ili pak njihovi činovnici-namještenici, tima je tečaj upotpunio njihovo znanje u zadrugarstvu.

Poslje dva dana teorije, započelo je praktično predavanje na temelju formulara. Pripomagali su u tome Svezini činovnici gg. F. Ž. Donadini i P. Bošnjak. — Prve se dane baratalo s poslovanjem kod blagajna, a zadnja dva dana nekoji su učesnici uzeli praktičnu stranu konsumnih zadruga.

Pored sve nesnosne vrućine, učesnici su bili vrlo marljivi i puni volje za poukom, te su izrazili želju, da se takovi tečajji budu u buduće obdržavali po sad ustrojenim u Dalmaciji „okružjima“, našto će se gledati i udovoljiti pojedinim okružjim, ali u hladnije doba, kad bude zgodnije po učesnike i po same predavatelje.

Pri svršetku tečaja učesnici pozdraviše brzojavno vodstvo Zadružne Sveze, zahvalivši na brizi i skrb, koju Sveza goji prema svojim dalmatinskim članicama. — Pri koncu je Dn. Ilija Ujević, narodni pisac sa dalmatinskih zagorskih litica, pozdravio g. Rašicu, našto mu ovaj od srca zahvalio. G. Vrsalović nato zaključivši tečaj, te se učes-

nici zapjevavši hrv. narodnu himnu razigroše svojim kućama po raznim stranama krševite Dalmacije.

Tečaju je prisustvovao i g. Dr. Ante Alfrevič, član Svezinog odbora i njenog pododbora za Dalmaciju, kao i druga gospoda članovi pomenutoga pododbora.

Dao Bog, da takovi tečajji budu urodili dobrim plodom na korist od kamatnika izmučenog naroda i na procvat zadrugarstva, koje se u ovo zadnje doba počelo mahom razvijati u dosada zapušćenoj miloj Dalmaciji.

Gospodarsko stanje na Kvarnerskim otocima.

Akoprem smo opkoljeni morem, to ipak imade premalo ribara od zanata, premda bi to morala biti za naše strane dosta važna privreda. U svakom primorskom mjestu, nadju se samo pojedinci, koji su se isključivo ribarstvu posvetili, ali ni iz daleka onoliki koliki bi morali, a i ti od ribarstva kukavno životare. Većinom imadu slabe ribarske sprave, a s druge strane i samo je more dosta jalovo na ribi, pošto se istu u prijašnja vremena nerazborito uništavalo, loveć u svako doba i sa svakojakim spravama. Navlastito je ribu i njezino leglo uništio dinamit, koga se nekada bacalo sve u šestnaest, te ćeš skoro u svakom mjestu naći po koga osakaćenika, komu je dinamit zbog nerazboritosti i ruku odneso. Pokle je vlada postavila strožije zakone glede tog dinamita (fišketa) i pokle su imenovani posebni nadzornici za ribarstvo, da se ne lovi kad se hoće, navlastito u vrijeme mrijestjenja, te da mreže ne smiju biti preguste, krenulo je u tom pogledu mnogo na bolje, te je stalne nade, da će se i naše ribarstvo podignuti.

Naši se ljudi nekako teško posvećuju ribarstvu, jer med njima vlada poslovice, da kad majka ribara rodi, da rodi velikoga

glada. I ta je poslovice kod većine naših ribara i istinita. Mora se k tomu priznati, da je ribarski zanat prilično težak, jer tu moraš biti izložen svakojakom nevremenu, studeni, mokrini, pak to oni radje prepuštaju Čozotima ili Gorinjeima (to su stanovnici bližeg hrvatskog Primorja), koji se dosta puta potajno približe i do same naše obale. Kako rekoh, naši imadu i slabe ribarske sprave, a k tomu malo ribarske vještine. U najviše slučajeva su težaci, koji su po danu na polju radili, po noći ribari, a dakako da takav ne može biti pravi ribar.

Najglavnije ribarstvo je kod nas lovljenje lokorada u mjesecu svibnju i lipnju. Tad ćeš vidjeti za škuře noći po svim obalnim mjestima, kako po moru križaju svećarice t. j. ladjice na kojima spreda gori čvrsto svijetlo, jer se te lokarde i njihova mladjarija, takozvani golčići na svijetlo mame, pak ih onda sa mrežom zapašu i na kopno izvuku. Kad je dobra godina, tad se toga silesija ulovi, ali onda bivaju obično vrlo jeftine. Dakako da se toga dosta i nasoli, al da je kakva fabrika za konzerviranje, nosilo bi to mnogo više. Pošto se te lokarde i golčići love najviše dva do tri mjeseca, to nema ni za to posebnih ribara od zanata, već to obavljaju po noći težaci, koji po danu kopaju.

Srdjele se love samo u nekim mjestima, al ne kao lokarde općenito. Za konzervaciju istih podignuta je tvornica u Cresu. I toga se koje godine nalovi prilično.

Druga obalna ribarija većinom jedva da bi zadovoljila potrebe dotičnog mjesta, al pokle su parobrodi, ipak se skoro sve izvažava u susjednu Rijeku, pošto se tamo ribu mnogo skuplje proda, nego li bi se istu prodalo kod kuće. Najviše se riba lovi, jer je tu i najviše ribara od zanata u glavnim kvarnerskim mjestima Krku, Cresu i Lošinju. To je najbolji znak, da bi se toga i po drugim mjestima više lovilo, da je samo tko i da su dotični ribari vješti.

Najveće ribarstvo, lovljenje tuna, imadu tudjinci u svojim rukama. Gdjegod je koja tunera, to su na njoj isključno Gorinjei za ribare i to ne samo kod nas nego i po svoj Dalmaciji. Crikveničani i Selčani kao da imadu na to patent. A i hoće se tu posebne ustrpljivosti i vještine; one prve sušec se po cijelo ljeto na visokim sohama i zureć ne prestando u more dok riba dodje, a ove posleduje, da se tu veliku ribu ulovi.

Bi reć, da je vlada ozbiljno odlučila, da podigne naše ribarstvo, te da dapače kani ustrojiti posebne ribarske tečajeve, pak se i kvarnerski otoci od toga nadaju velikoj koristi, jer bi racionalnije ribarenje sjegurno u veliko podignulo naše blagostanje.

5. Mornarstvo.

U mornarstvu evao je u prošlosti navelastito otok Lošinj, koji, ako i najlošiji, bio se pomoću toga mornarstva podignuo nad sve druge, te su Lošinjani bili postali velika gospoda. Tamošnja nautička škola, koja već opstoji preko 50 godina, dala je veliku množinu dobrih i vrsnih pomorskih kapetana, od kojih su mnogi bili postali sami brodovlasnici, tako da je nekada u Lošinju pet do šest škvera (to su mjesta, gdje se grade brodovi) bilo uvijek u poslu. Ostali niži puk bio je ili mornar ili brodograditelj i poslovi su im tako dobro išli, da se u Lošinju zgrćalo veliko bogastvo. Danas se vide od toga nekadanjega sjaja samo siromašni ostanci.

Al ne samo u Lošinju, nego i na Cresu i Krku bilo je u to doba mnogo više mornara, nego li ih ima danas. Cijelo okolno Primorje vrvalo je od velikih brodova, pak su se ljudi rado posvećivali mornarstvu, videć, da se time prilično žive. Dakako to su bili sve brodovi na jedra.

Smrtni udarac brodovima na jedra, a tim i našem mornarstvu, dali su parobrodi. Oni su došli iz tudjine i naše konzervativce našle nepripravne. Oni, zaslijepljeni neka-

danjim sjajem, borili se neko vrijeme proti njima, misleć, da će ih nadvladati, al malo po malo postajali ti parobrodi sve veći gospodari situacije, dok nisu brodove na jedra sasma uništili i danas za njih vrijedi ona: negda bilo, sad se spominjalo. Najviše je taj udarac oćutio Lošinj, gdje su nekadanji bogati principal (brodovlasnici) sasma propali, škveri opustjeli, a mornari i brodograditelji se razbježali po svijetu, najviše u Ameriku, te je Mali Lošinj spao na polovicu nekadanjeg stanovništva. U poslednje se je vrijeme opet tamo podigao jedan škver za gradnju parobroda, al što je to prema nekadanjoj slavi!

Naši mornari, ono još malo što ih ima, kao da se ne ćute u svojem ambijentu na parobrodima, kao što su se ćutili na brodovima na jedra, jer ih na te parobrode razmjerno dosta malo ide. Tu je posao već mnogo mućniji i više radnički, nego li mornarski, pošto parobrod svaki ćas pristaje u koju luku, gdje treba da mornar robu iskrcuje i ukrcuje, doćim je pravih mornarskih posala na parobrodu vrlo malo. Na brodovima na jedra bilo je to sasma drugaćije. Tu se istina mornar morao boriti sa onim silnim elementom — morem, al je on drugaćije poćivao i kad bi doćao poslje više mjesećnog brodarenja u koju luku, on se nije trebao ni maknuti pri izkrcavanju i ukrcavanju robe, to su sve radili radnici s kopna.

Najviše je još mornara danas ostalo na manjim lagjama i brodićima što brode po našim obalama, prevaćajuć ovo ili ono. Nu i ta obalna mornarica postaje od dneva do dneva sve manja, jer su već poćeli parobrodi i u najzakutnija mjesta zalaziti, a gdje parobrod dodje, tamo je ladjama odzvonilo. Sad se nastoji o tom, da bi se u Baški, gdje ima najveći broj obalnih ladja, a po tom i mornara, podignula nića nautićka škola za uzgoj dobrih upravljaća na tim ladjama, pošto pomorska oblast sada zahtjeva,

da i na takvim ladjama mora biti usposobljeni gospodar sa ispitom.

Napokon je stanovništvo Kvarnerskih otoka uvidilo, da im tudjinci sa svojim parobrodima ne samo gospodare na njihovom moru, već da im uzimlju i glavni dobitak iz toga mora, pošto su se oni dobro podkoćili, te se sloćilo, da i ono ustroji svoje vlastito parobrodarsko društvo. Poćelo se sa malim parobrodićem izmed Crikvenice u hrvatskom Primorju i Šila na otoku Krku, a društvo se nazvalo „Krćko parobrodarsko društvo“. Iza toga ustrojilo se i drugo veće društvo pod imenom „Austro-hrvatsko parobrodarsko društvo“ sa sijelom u Puntu, te je dalo sagraditi dva parobroda „Frankopan“ i „Kvarner“, koji već od prošle godine našim morem brode, a u dionicama sudjeluje sav narod. Dakako tu se imadu boriti sa moćnim protivnikom, koji bez utakmice kroz toliko godina vrlo se ojaćao, al bude li samo narod sloćan, držeć se one: Svoj k svomu, i bude li i vlada kao što je obećala, to društvo izdaćno potpomagala, tad će svanuti ljepši dnev i za naše mornarstvo.

6. Obrt i trgovina.

O obrtu se, u pravom smislu rijeći, na Kvarnerskim otocima ne može skoro ni govoriti. Ono malo majstora što ih ima, ti nezadovoljavaju ni domaće potrebe, a malo ih je svoj zanat izućilo izvan rodne si kuće. Do pred kratko, malo je tko od tih majstora i obrtarinu plaćao, jer se većina time vodila, da oni samo nuzgredno obrt tjeraju, a inaće da nastoje zemlju. Kad su pak oblasti poće siliti, da svaki koji želi tjerati kakav obrt, mora imati obrtni list, inaće da će biti globljen, mnogi su se našli na ćudu, odakle da dobiju potrebitu svjedoćbu, koja se za to zahtjeva, da su naime svoj zanat redovito kod koga majstora izućili. Većina je naime svoj zanat izućila onako mimogred, polazeć za kratko vrijeme, bez

ikakve pogodbe, kojem gospodaru, a kad se toga zasitio, onda je dotični počeo raditi na svoju ruku. I doista mnogi su naši obrtnici i poljodjelci zajedno t. j. kad nema radnje u svojem obrtu, tad radi na polju. U posljednje je vrijeme i u tom krenulo na bolje, al još smo dosta daleko od drugog svijeta, navlastito, da bi naši obrtnici polazili kakvu drugu školu izvan pučke.

Kako već spomenuh, uz sve naše obrtnike, dolazi k nama dosta obrtničkih proizvoda iz vana, navlastito iz Rijeke, kao pokućstva, odjeće, obuće, orudja i t. d. Nekada, dok su ljudi imali manje potreba, bio je bolje razvijen domaći kućni obrt i rijetke su se stvari iz vana naručivale. Ako to i nije bilo bogzna kako fino izradjeno, to su ipak novci kod kuće ostajali. Da spomenemo samo odjeću. Ta je bila skoro isključivo vunena, na otoku Krku crno obojena, te su se okolni ljudi s krčanima šalili, da žaluju svoje nekadanje gospodare Frankopane. Vune je bilo dostatno, jer se je tada mnogo više ovaca paslo, nego li danas. a tu bi vunu doma žene isprele, domaće tkalnice satkale i šilice ili šivači zašile. Ženske vunene suknje prelazile bi od matere na kćeri, dapače i na unučad, a muške brageše i jakete trajale bi na godine. A danas tko bi u tako tvrdoj i ne elegantnoj odjeći više išo? Danes bi se ženskinja sramovala primiti preslicu u ruke. Danas se uopće sve pogospodičilo, osobito pokle se počelo polaziti u Ameriku. Odjeća mora biti po najnovijoj modi skrojena, ženske načičkane, pokućstvo najfinije, tako da već ne razpoznaješ težaka od gospodina. Bože moj, pustog li novca, koga se izdaje u posve nepotrebne stvari!

Viši pak obrt — fabrikacija, to je skoro nepoznata stvar u ovim stranama. U posljednje vrijeme podiglo se nekoliko manjih mlinova na benzinu za potrebe dotičnog mjesta, da se ne treba ženskinjama više natezati sa žrnima, da samelju ono malo žita što im ga prirodi; učinile se dvije fabrike za paštu u

Cresu i Puntu; fabrika konzerve srdjela u Cresu; konzerve od pomidora u Baški i to ti je sve. U Dobrinju bila se ustrojila tvornica opeka, a u Lošnju sapuna, ali su obje propale.

Trgovina je opet nikakva, jer kod nas trgovaca od zanata, izuzmeš li koji glavni gradić nema. Prije nekoliko decenija, malo je u kojem mjestu ni bio dućan, već su ljudi bili prisiljeni polaziti u grad, da si potrebito nabave. Čudnovato je samo to, što na svim kvarnerskim otocima, nije se naselilo ni jednog Čivuta kao trgovca, dok su oni inače cio svijet u trgovini poplavili. Valjda ovuda nisu našli terena za se.

Prve dućane po našim mjestima počeli su otvarati prefriganiji seljaci, sa špekulacijom, da će time lakše živjeti nego li s ralom i motikom. Dakako da pri takvoj trgovini nije moglo biti ni govora o kakvoj trgovačkoj vještini i duševnosti, već se takovi gledali čim bolje okoristiti neznanjem siromašnog seljaka i u većini se slučajeva ovi nabrzo zamogli. I baš ta zlorabica trgovačkog gibanja, dala je povoda, da su neki uvidjavniji rodoljubi došli na misao, da se ustroje gospodarsko-trgovačka društva. Dakle ta društva stvorila je nužda i kako smo već tu stvar prikazali, na otocima niknula su posvuda.

Najvažnija izvozna trgovina u ovim stranama jesu goriva, drva, koja se izvažaju u Mletke i na Rijeku. I ta je trgovina većinom u rukama prefriganijih seljaka, koji prekupuju od pojedinaca ta drva, da ih onda u većoj količini preprodavaju gospodarima brodića (trabakula), koji ih pak odvažaju u Mletke. U mnogim lukama vidjeti ćeš velike kupove teh drva, koje ženskinje vezuju po tri četiri zajedno u snopiće (faše), te ih takove krcaju u brod.

Druga izvozna trgovina je pjesak (mel) iz okolice Šila, koga se odvaža na Rijeku i Opatiju i od kojega ljepih novaca u one strane dolazi. Šteta, što si sami ladjari prave

u tomu jedan drugomu veliku konkurencu. Nekada se, pri gradnji riječkog mula, izvažalo iz otoka Krka i dosta kamenja za taj mul.

Još se izveze iz ovih otoka dosta smokava, groždja, repe, jaja, buhača, nešto ulja, povrća — pak smo gotovi. Vina se također nekada dosta izvažalo i to je bio glavni prihod, al poslje filoksere, ta je trgovina prestala. Sad, ako je i počelo poslje obnove vinograda, prilično vina roditi, to ga se ne izvaž, jer neće nitko da ga kupuje, pošto je vina posvuda.

Glavno trgovačko mjesto za sve ove otoke jest Rijeka, kamo dnevno polaze parobrodi i pojedine ladje.

Dovaža se pak iz te Rijeke svega i svašta, navlastito hranu i platnenine. Teško bi bilo izračunati koliko novaca iz kvarnerskih otoka svake godine na Rijeku ide, al sjegurno mnogo. Iz same općine Dobrinj sjegurno preko sto tisuća kruna, a iz svih otoka preko jednog milijuna.

Med pojedininim pak mjestima na kvarnerskim otocima vrlo su slabe komunikacije, jer putevi su vrlo loši. Osim nekoliko pokrajinskih cesta, koje isto nisu bogzna što, sve drugo se ne može nazivati putevima, jer po nekima nebi ni koze dobro išle. Osobito je u tom pogledu zlo na Cresu. Naši ljudi uopće za dobre i valjane puteve malo mare, a sada u posljednje vrijeme očekuju glavnu pomoć od vlade. Općinske se puteve popravlja putem rabote, al na toj raboti radi se baš nikako, jer se svaki oslanja na drugoga, te bi sjegurno deset dobrih radnika učinilo više, nego što učini stotinu radnika.

lansko leto v tem času 132 (predlanskim pa 62). Značilno je, da je posebno nazadovalo ustanavljanje kreditnih zadrug: v prvi polovici letošnjega leta jih je bilo na novo osnovanih 29, v prvih šestih mesecih lanskega leta pa 91, predlanskim pa 40. V prejšnjih dobah je bilo med novoustanovljenimi zadrugami dostikrat skoro tri četrtine kreditnih zadrug, letos se je razmerje dokaj izpremenilo in med novimi zadrugami ne tvorijo posojilnice niti polovice. Razmeroma je padlo tudi število novih konsumnih društev. Zato pa se vedno bolj množe kmetijske produktivne zadruge, zlasti vinarske in živinorejske; v južnih pokrajinah se snujejo v vedno večjem številu tudi ribarske in oljarske zadruge.

Po posameznih deželah se letos osnovane zadruge porazdele sledeče. Na Kranjskem je bilo osnovanih 17, na Štajerskem 9, na Primorskem 29 in v Dalmaciji 22 novih zadrug. Na Koroškem se ni ustanovila nobena nova, kar je tem bolj žalostno, ker je bila tudi v celem lanskem letu osnovana ondi samo ena zadruga.

Po svojem delokrogu se dele nove zadruge:

	Kranjsko	Štajersko	Primorsko	Dalmacija	Skupaj
Hranilnice in posojilnice	3	6	14	6	29
gospodarske, konsumne,					
kmetijske	2	—	6	8	16
ribarske	—	—	5	4	9
živinorejske	6	—	—	—	6
vinarske	3	1	—	1	5
oljarske	—	—	—	3	3
mlekarske	—	1	—	—	1
pašniške	1	—	—	—	1
strojne	1	—	—	—	1
bikorejske	—	1	—	—	1
mlinarske	—	—	1	—	1
tiskovne	—	—	1	—	1
sodarske	1	—	—	—	1
gostilniške	—	—	1	—	1
vozniške	—	—	1	—	1
Skupaj	17	9	29	22	77

Zadružni pregled.

Jugoslovansko zadružno gibanje v prvem polletju 1909. V primeri z enako dobo lanskega leta je letos prirastek novih zadrug na jugoslovanskem avstrijskem jugu znatno manjši. Dočim je bilo letos v prvih šestih mesecih v zadružni register vpisanih 77 novih zadrug, bilo jih je

Ker je bilo v tem času izbranih iz zadružnega registra 7 jugoslovanskih zadrug, znaša čisti prirastek prav za prav samo 70 zadrug. Koncem l. 1908. je obstojalo 1113 zadrug na našem jugu in če k temu številu prištejemo še čisti prirastek letošnjega leta, vidimo, da je vseh jugoslovanskih zadrug koncem meseca junija 1909 bilo 1183.

Izbranih iz združnega registra je bilo v prvi polovici letošnjega leta 7 zadrug in sicer 5 na Kranjskem (2 mlekarški zadrugi, 1 sadjarska, 1 stavbena, 1 kreditna), 1 na Štajerskem (kmetijska zadruga) in 1 na Primorskem (konsumno društvo).

Največja nemška zadruga zveza v Avstriji je ona na Češkem s sedežem v Pragi. Koncem leta 1908. je bilo pri njej včlanjenih 596 rajfajzenskih posojilnic in 127 drugih zadrug. Posojilnice so imele 65.223 članov; hranilne vloge so znašale 81.770.547, posojila 57.537.517, vsi njihovi rezervni fondi pa 894.571 kron. Pri hranilnih vlogah je posebej omeniti to, da se nahaja med njimi tudi vsota nad 3 milijone, katere so privarčevali otroci. Posli in delavci pa so imeli naloženih v rajfajzenkah 11 in pol milijona kron.

Osrednja blagajna zveze je imela lansko leto 84.818.015 kron prometa in je pri tem napravila 46.150 kron čistega dobička. Zveza se bavi tudi z blagovnimi posli, pri čemer je zaslужila 47.988 kron. Nakupila je 1573 vagonov Tomaževe žindre, 548 vagonov drugih gnojil, 832 vagonov premoga, 195 vagonov raznega blaga in 264 kosov kmetijskih strojev in orodja. Zveza ima poseben odsek za skladiščne zadruge, ki se bavi zlasti s vprašanji o dobavi blaga za vojaštvo ter s centralizacijo prodaje žita.

Na letošnjem občnem zboru je podal glavni zastopnik Zveze, dr. Weden, zanimivo in važno poročilo o odloku deželnega odbora češkega, ki smatra za nevarno, da bi občine pristopale rajfajzenskim posojilnicam kot člani. Poročevalec se je zlasti skliceval, da deželna odbora nižjeavstrijski in štajerski kolikor mogoče ublažujeta vse ovire in težkoče, ki jih stavi zakon o pristopu občin k rajfajznavkam.

Priglasila za pristop k deželni vinarski zadrugi sprejema odbor zadruga v Ljubljani. Vpisnina znaša 10 K, delež pa 20 K. Vsak zadrugnik mora imeti en delež, jamči pa s trikratno vsoto vzetih deležev. Dosedaj se je vpisalo 60 članov z 253 deleži. Ako naj zadruga pomaga našim vinogradnikom, mora pristopiti vse od kraja k zadrugi. Vsak kdor je navezan na prodajo vina, naj postane član zadruga. Le tako spravimo zadrugo do tiste moči, ki je potrebna, ako naj zadruga uspešno deluje.

Krajevne vinske zadruga. V pripravnih legah bo treba snovati krajevne vinske zadruga, ki naj pristopijo kot take v zvezo z deželno zadrugo. Kjer se bodo snovale krajevne zadruga,

tam naj se vpišejo vinogradniki h krajevnim zadrugam, sicer pa k deželni zadrugi. Marsikje namreč ne bo mogoče snovati krajevnih zadrug, bodisi iz tega ali drugega vzroka. Treba je, da se vsi organiziramo in da se udeležimo vsi podjetja, ki je nam na korist ustanovljeno. Zlasti pri naših maloposestniških razmerah je treba, da se združujemo in da iščemo v združenju svojo moč in boljšo bodočnost.

Češko združništvo v Šleziji je združeno v posebni zvezi (Jednota českých hospodářských společenstev ve vevodství Slezském), ki je štela koncem lanskega leta 92 zadrug. Med njimi je bilo: 56 posojilnic rajfajznavk, 6 kmetijskih posojilnic, 3 mlekarške zadruga, 22 konsumnih društev in 5 drugih zadrug. Zveza obstoji 8 let. Članice so imele pri njej naloženega denarja 854.956, izposojenega pa 716.127 kron. Skupni promet zveze je znašal 7.427.696 kron. Vloge je zveza obrestovala po 4%, kredite pa po 4½%. Blagovni oddelek zveze je posredoval prodajo 8735 q umetnih gnojil in 81.300 q premoga v vrednosti 200.276 kron. Dobavo drugih kmetijskih potrebščin oskrbuje zvezinim članicam kmetijsko osrednje skladišče v Opavi.

Gospodarske drobtine.

Izseljevanje v Ameriko preko Trsta. L. 1908 se je izselilo v Ameriko preko Trsta 5908 oseb. To število je dosti majhno, ako se primerja s številom izseljencev v l. 1906 in 1907. L. 1906 se izselilo v Ameriko preko Trsta okoli 18.000 oseb, l. 1907 okoli 21.000. Največ izseljencev je bilo iz Galicije in Dalmacije. L. 1908 pa se je vrnilo domov čez Trst okoli 20.000 izseljencev, kar jasno dokazuje, da je v Ameriki slabo.

Pameten zakon. Pred nekaj časom je razpravljaj angleški parlament o velikem zlu, ki ga prizadevajo ljudstvu krčme, ker uničujejo narodovo premoženje in zdravje obiskovalcev. Končno je bila sprejeta postava, da se zapro vse one gostilne, ki niso potrebne. Kakor pravijo, bo vsled tega zaprtih kakih 20.000 gostiln, kar gotovo ne bo v škodo angleškemu ljudstvu.

Državni popotovalni pletarski tečaji za osrednje Kranjsko, katere prireja zavod za pletarstvo na Dunaju, so ravnokar zaključili II. šolsko leto v Dolskem in I. šolsko leto v Šmartnem pod Šmarno goro. Vspeh obeh dobro obiskanih tečajev

je bil zelo povoljen. Ljudje se sicer še ne zavedajo prav velikega pomena tega domačega obrta v narodno gospodarskem oziru, vendar je že opaziti lep napredek. Vrboreja se že pridno goji, zasadilo se je že okoli 50.000 sadik, katerih število je letos pod nadzorstvom vodstva in njegovega posredovanja naraslo že nad 160.000 sadik, in ako se bo gojenje vrb tako nadaljevalo, potem ne bo treba uvažati tujih pletarskih vrb in potrebnega materija, ter bodo imeli tudi domači izdelki isto vrednost kakor tuje blago.

Deželni zavod za vzajemno zavarovanje goveje živine na Goriškem se prav dobro razvija. Doslej je ustanovljenih 61 podružnic, ki štejejo skupno 3200 članov in 9450 glav zavarovane goveje živine za skupni znesek 2.200.800 K. Zavod je doslej izplačal odškodnino v 91 slučajih nezgod s skupnim zneskom 19.000 K. Te številke so najboljši dokaz, da je pričelo ljudstvo spoznavati in ceniti ugodnosti dobrote te stroke zavarovanja. Nekdaj, ko še ni bilo zavarovalnic, je ubogi kmet v slučaju pogina živine ostal brez živine in brez denarja. Kdor pa ima danes zavarovano svojo živino, dobiva v slučaju nezgode toliko odškodnine, da si kupi brez težave zopet drugo. Zato je ta naprava eminentnega gospodarskega pomena za naše kmetovalce in živinorejce. Izmed 61 doslej ustanovljenih podružnic leži večina v slovenskem delu dežele. Take zavarovalnice bi bile tudi pri nas velikanskega pomena za kmetov blagor.

Rja na pšenici. Letos je pšenica — vzlic dolgo trajajoči suši — precej močno trpela zaradi rje. Slama bo vsled tega malovredna za pokladanje. Ker je po rji napadena slama celo škodljiva, jo bo treba za pokladanje popariti in soliti in po malem primešavati drugi krmi. Na ta način jo napravimo okusnejšo in manj škodljivo.

Steza poleg steze. Pri nas gre s stezami mnogo prostora v zgubo, za katerega je res škoda. Kolikokrat se vidi po tri, štiri steze eno poleg druge. Kaj ni škoda za prostor? Kaj se mora res toliko prostora s hojo zatreti? Bodimo tudi na to stran bolj gospodarni in ne delajmo škode sosedom! Vsakega prostora je škoda, ki se po nepotrebnem zavrže.

Meje med njivami so dale že mnogo povoda k tožbam med sosedmi. Ko bi bili naši ljudje bolj spravljivi kakor so, sosedje pa bolj prijazni, bi kazalo meje kolikor mogoče odpraviti, take

meje namreč, ki so poraščene s travo. Orati bi kazalo njivo do njive, tako da bi odpadli tisti travnati osredki. To pa zaradi tega, ker so take meje najbolj varna bivališča za miši in ker se s takih mej raznaša plevel na okolu. Posebno pa nam delajo miši škodo, ki se vgnezdijo po takih mejah.

Zanimive številke. Piva se je navarilo na Avstrijskem leta 1908. nekaj nad 20 milijonov hektolitrov, 340.000 hl manj nego l. 1907. Kot vzrok tega nazadovanja se imenuje dobra vinska in sadna letina ter pivni bojkot v alpskih in čeških deželah. Poročilo tobačne režije za l. 1908 pa je hujše, ker pravi, da se je porabilo za 6% več tobaka, ko prejšnje leto, ali pa, da se je potrošilo za 14 milijonov kron več za tobak ko l. 1907.

Koliko goveje živine je na zemlji? Neki časnikar je izračunal, koliko je goveje živine na zemlji. Po njegovi statistiki se je največ nahaja v Severni Ameriki, in sicer 66.86 milijonov, v Argentini 21, na Nizozemskem 1.7, nu Ruskem 42.2, v vzhodni Indiji 52, v Nemčiji 19.3, na Francoskem 14.3, v Avstro-Ogrski 16, v Avstraliji 8.34, v Italiji 5, v Rumunski 2.59, v Bulgariji 1.8, v Švici 1.4, v Kaplandiji 1.9, na Angleškem 11.7, v Belgiji pa 1 milijon glav.

Književnost.

Društvo „Pravnik“ v Ljubljani je izdalo v slovenskem jeziku novo odvetniško tarifo in sicer v obliki knjižice z abecednim kazalom in v obliki stenskega plakata. Cena tarifi je po 80 vin., kdor ob enem kupi dr. Volčiča „Civilno-pravne zakone“ (8 K), dobi to tarifo v obliki knjižice brezplačno. — Iz objave na platnicah povzemamo, da je to društvo zadnja leta založilo tisek do 20 različnih važnih zakonov in sicer 5 v hrvatskem, druge v slovenskem jeziku. Iz II. dela knjige „Zakoni o javnih knjigah“ so popolno ali do malega pošli ponatisi: Železniške in rudniške knjige, Vzorci predlogov itd., Predpisi o konverziji hipotečnih terjatev, zato se ta II. (B) del in I. (A, Zakon o zemljiški knjigi itd.), ki sta popolno samostalna, oddajata tudi vsak posebej ter veljata v platno vezana po 3 K 20 h. Knjige se dobivajo po knjigarnah in pri uredniku dr. E. Volčiču v Rudolfovem (Novo mesto).